Проект фінансується Європейським Союзом

Проект впроваджується Міжнародною благодійною організацією «Екологія – Право – Людина» у партнерстві з Громадською організацією «Екологічні ініціативи»

НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ВИДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Зміст публікації є виключною відповідальністю
МБО «Екологія–Право–Людина» і жодним чином не може вважатися таким,
що відображає погляди Європейського Союзу.

Найбільшу частку всіх відходів в Україні становлять відходи видобувної промисловості (73,6 % станом на 2016р.). Обсяги їх утворення в Україні є найвищими серед європейських держав. На території нашої держави розміщено 344 од. місць для накопичення відходів видобувної промисловості.[1] Багато з них не відповідають нормам екологічної безпеки та становлять ризик забруднення великих територій України. Зважаючи на це, сфера поводження з відходами видобувної промисловості потребує особливої уваги та приведенню нормативної бази у відповідність до законодавства Європейського Союзу.

Відходи видобувної промисловості утворюються в процесі видобутку, збагачення та переробки корисних копалин. Великі обсяги утворення цього виду відходів зумовлені тим, що кількість корисних копалин, навіть у високоякісних рудах, становить лише невелику частку їх загальної маси. Наприклад, при видобутку золота, за підрахунками спеціалістів, лише 0,00001 відсотка добутої руди фактично є золотом. Все інше - відходи.[2]

Відходи цього типу можуть становити серйозну загрозу для довкілля, а водночас і для здоров'я людей, тому поводження з ними повинно строго регулюватися на рівні держави. Ризики, що пов'язані з відходами видобувної промисловості полягають у двох аспектах[3]:

1. Відходи видобувної промисловості, зокрема ті що утворюються при видобутку кольорових металів, містять велику кількість небезпечних хімічних речовин, таких як важкі метали, а як відомо, їх концентрація в організмі людини може завдати невідворотної шкоди здоров'ю. Крім того, офіційна статистка підтверджує, що рівень захворюваності органів дихання серед населення, яке проживає в районах розміщення споруд для накопичення відходів є значно вищим, в порівнянні з тим населенням, яке проживає в інших областях.
2. Ризики, пов'язані зі стійкістю та безпечністю споруд для накопичення відходів видобувної промисловості.

Аварії на спорудах для накопичення відходів видобувної промисловості призводять до неконтрольованих скидів забруднюючих речовин, що має наслідком виникнення надзвичайних ситуацій, тривалого забруднення екосистеми, збіднення біорізноманіття та негативних наслідків для здоров'я.

Про це свідчить відносно нещодавні масштабні аварії в Румунії (Байя Маре і Бая Борса 2000, 2005), коли стався прорив греблі та витік води з ціанідами на фермерські угіддя, а згодом і у річку Сомеш з вини золотовидобувної компанії Aurul. Забруднені води миттю дісталися Тиси, а потім Дунаю, що призвело до загибелі великої кількості риби в Угорщині та Югославії. Аварію в Байя Маре було названо найгіршою екологічною катастрофою після Чорнобиля. Через п'ять років регіон було уражено витоком забрудненої води (цього разу важкими металами).Прорив дамби у Бая-Борсапризвів до того, що 20000 кубометрів води, отруєної солями цинку, плюмбуму, купруму та іншими небезпечними речовинами потрапили до Тиси.

[1] http://ecotown.com.ua/news/V-Ukrayini-zafiksovano-344-mistsya-utvorennya-nebezpechnykh-vidkhodiv-vydobuvnoyi-promyslovosti-/
[2] https://miningandblasting.files.wordpress.com/2009/09/mine-wastes-management.pdf
[3] http://ec.europa.eu/environment/waste/studies/mining/0204finalreportbrgm.pdf

Варто пригадати й про екологічну катастрофу, яка трапилася 1983 р. в Україні у м. Стебник, коли після сильного дощу відбувся прорив дамби хвостосховища, у якому зберігалися відходи від виробництва калійних мінеральних добрив. В результаті чого, 4,5 млн. м3 висококонцентрованих розсолів калійного виробництва потрапили в р. Дністер, що привело до руйнуванню доріг та мостів, було знищено понад 2 млн. кг. товарної риби та малька, виникли перебої у водозабезпеченні Чернівців та інших міст. Лише у Новодністровському водосховищі, що знаходиться на відстані 500 км. від Стебника, була зупинена руйнівна сила калійних солей, які осіли товстим пластом на глибині 14-15 м.

Неодноразовими є випадки горіння териконів на Львівщині. Пожежі на цих об'єкта на цих об'єкта дуже складно загасити, тому такі роботи проводяться не один день. При горінні териконів в повітря вивільняється чимало забруднюючих речовин, а у комбінації з водою утворюються кислі води, що є джерелом забруднення підземних та поверхневих вод.[4]

Європейські стандарти у сфері поводження з відходами видобувної промисловості

Для запобігання різного роду катастрофам, як от в Румунії чи в Україні, Європейським Союзом було прийнято Директиву про управління відходами видобувної промисловості, та якою вносяться зміни до Директиви 2004/35/ЄС. Ціллю цієї Директиви є попередження та мінімізація негативного впливу на навколишнє природне середовище, а також будь-яких ризиків для здоров'я людини, що можуть виникати в результаті управління відходами видобувної промисловості.

Аналізуючи положення Директиви, можна стверджувати, що увага в цьому документі зосереджується на таких аспектах:

1. Дозвільній системі щодо експлуатації споруд для накопичення відходів, встановлюючи чіткі процедури для видачі таких дозволів.
2. Планах управління відходами, які зобов'язані складати всі оператори споруд для накопичення відходів. В них мітиться інформація про можливий негативний вплив на довкілля та здоров'я людей, заходи по попередженню такого впливу, заходи по закриттю споруди (включаючи відновлення території, яка піддавалася негативному впливі), а також по контролю та моніторингу за станом споруди.
3. Класифікації місць для накопичення відходів, виділяючи споруди категорії А (які становлять особливий ризик для навколишнього середовища та здоров'я людей). Для таких споруд передбачаються підвищені вимоги, зокрема вимагається розроблення політики із попередження значних аварій, систему управління безпекою для реалізації зазначеної політики, а також розробка внутрішнього і зовнішнього планів дій у разі настання аварій та ін.
4. Фінансових гарантіях, для забезпечення відновлення території, яка зазнала негативного впливу відходів видобувної промисловості.

---

4 http://zik.ua/news/2016/05/12/na_lvivshchyni_mozhlyva_ekologichna_katastrofa_cherez_kilkamisyachnu_pozhezhu_698322

5. Роботах по закриттю споруд для накопичення відходів, покладаючи на операторів споруд для накопичення відходів обов'язок відновлювати територію, яка перебувала під негативним впливом таких споруд. Крім того, передбачається постійний моніторинг за станом закритих споруд.
6. Заходах з попередження погіршення стану водних ресурсів, забруднення повітря та ґрунту.

Положення Директиви встановлюють низку вимог, яким повинні відповідати споруди для накопичення відходів видобувної промисловості. До цих споруд належать об'єкти, призначені для накопичення видобувних відходів в рідкому вигляді (сюди відносяться хвостосховища, які включають шламосховища, шлакосховища, золосховища та басейни для накопичення рідких відходів виробництва) або видобувних відходів в твердому вигляді (терикони, відвали).

(Хвостосховище у м. Калуш)

Оператори таких споруд для відходів повинні забезпечити, а державні органи контролювати, щоб споруди для накопичення відходів не завдавали шкоди водним ресурсам, ґрунту та не забруднювати атмосферне повітря.

Стан регулювання сфери поводження з відходами видобувної промисловості в Україні

Уклавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом від 27.06.2014 р., Україна взяла на себе обов'язок імплементувати низку міжнародних документів, в тому числі Директиву 2006/21/ЄС Європейського Парламенту та Ради про управління відходами видобувної промисловості та внесення змін і доповнень до Директиви 2004/35/ЄС (Далі – Директива).

Сучасний стан сфери поводження з відходами видобувної промисловості характеризується низьким ступенем відповідності положенням Директиви. Зокрема, невідповідність стосується низки визначень, розроблення планів управління відходами видобувної промисловості на рівні підприємств, впровадження фінансових гарантій та вимог щодо інвентаризації та приведення до належного стану закритих та покинутих місць для накопичення відходів видобувної промисловості.

Законодавчі норми, що регулюють поводження з відходами видобувної промисловості є дуже розпорошеними. Єдиний спеціальний закон, який би регулював цю сферу в Україні відсутній. Для управління відходами видобувної промисловості застосовують положення ЗУ "Про охорону навколишнього природнього середовища України", який передбачає загальні вимоги до екологічно безпечного поводження з відходами, ЗУ "Про відходи", який встановлює рамки поводження з відходами, передбачає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів та операціями поводження з відходами. Відповідних питань частково торкаються деякі суміжні закони, такі як Кодекс України про надра, Гірничий закон України та ін.

Більшість нормативних актів, які регулюють відносини у сфері поводження з відходами видобувної промисловості, належать до підзаконних актів (ДБН “Хвостосховища і шламонакопичувачі. Частина 1. Проектування. Частина 2. Будівництво”, “Положення про проектування внутрішнього відвалоутворення та складування відходів виробництва”, “Методика обстеження і паспортизації гідротехнічних споруд систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів”, “Порядок ведення реєстру місць видалення відходів”). Ці документи є вузькоспеціалізованими та регулюють лише окремі аспекти діяльності у сфері поводження з відходами. Такий стан нормативно-правового регулювання об’єктивно несе ризик послаблення контролю і відповідальності за виконання відповідних вимог. [5]

Крім того, відсутність належного правового регулювання є причиною того, що більшість споруд для накопичення відходів в Україні перебувають в аварійному стані та становлять небезпеку для екосистеми регіону, у якому вони розміщені. Потенційно небезпечні місця для накопичення відходів видобувної промисловості виявлено у Львівській, Дніпропетровській, Запорізькій, Луганській та Донецькій області, де зберігаються десятки та сотні млн. м3 відходів. Аварії на таких об’єктах, зважаючи на їх територіальне розташування, є загрозою забруднення великих просторів та водойм.

Зважаючи на вищенаведене, адаптація національного законодавства до права Європейського Союзу потребує особливої уваги у сфері управління відходами видобувної промисловості. Необхідним є прийняття закону, який би регулював цю сферу відносин з урахуванням всіх вимог та положень Директиви 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості та внесенням змін і доповнень до Директиви 2004/35/ЄС. Крім того, обов’язковим заходом є інвентаризація всіх місць для накопичення відходів, з тим щоб виявити ті, які потребують рекультивації, а також неодмінно здійснити таку рекультивацію щоб недопустити техногенні аварії та скиди небезпечних речовин у довкілля.

.

[5] file:///C:/Users/user/Downloads/Dir_2006_21%20(2).pdf